

INHOUD

*De Groene Jager*

7

[*Lucien Leuwen*]

169

Aantekeningen

581

Nawoord

601

Bibliografie

605

## EERSTE VOORWOORD

Racine was een laffe, achterbakse huichelaar, want hij heeft Nero sprekend opgevoerd; net zoals Richardson, die puriteinse, jaloerse boekdrukker, vast en zeker een fenomenale rokkenjager was, want hij heeft *Lovelace* bedacht.

De schrijver van de roman, o welwillende lezer! die u, als u over veel geduld beschikt, gaat lezen is een republikein die dweept met Robespierre en Couthon. Maar tegelijkertijd verlangt hij hartstochtelijk naar de terugkeer van de oudste tak van het koningshuis en de heerschappij van Lodewijk XIX.

Mijn uitgever heeft me verzekerd dat mij al dit moois kwalijk genomen zal worden, niet uit boosaardigheid, maar omdat de Fransen van de negentiende eeuw niet erg nadenken bij wat ze lezen: door de kranten zijn ze zover gebracht.

Als een roman het ook maar even waagt de gewoontes van onze samenleving te beschrijven, vraagt de lezer nog voordat hij enige sympathie voor de personages opvat: 'Aan welke kant staat deze man?' Ziehier het antwoord: de schrijver is simpelweg een gematigde aanhanger van de grondwet van 1830. Daarom heeft hij het aangedurfd gedetailleerde gesprekken zowel van republikeinen als van legitimisten weer te geven zonder aan deze elkaar bestrijdende partijen meer absurditeiten toe te schrijven dan daar in werkelijkheid te vinden zijn, zonder er karikaturen van te maken, voorwaar een riskante beslissing waardoor beide partijen de schrijver misschien zullen zien als een fanatieke aanhanger van de zienswijze van de tegenpartij.

De schrijver zou voor geen goud onder een democratisch bewind als het Amerikaanse willen leven, om de eenvoudige reden dat hij liever de gunsten van de minister van Binnenlandse Zaken wil winnen dan die van de kruide-nier op de hoek.

Als het om extreme partijen gaat, lijken die welke het laatst zijn ontstaan altijd de belachelijkste. Overigens, wat een treurige tijd waarin de uitgever van een luchthartige roman aan de auteur dringend een voorwoord als dit hier vraagt! Ach, hoeveel beter zou het zijn geweest om tweeënhalve eeuw eerder geboren te zijn, onder Henri IV in 1600!

De ouderdom is gesteld op orde en is voor alles bang. Onze in 1600 geboren auteur had zich op zijn oude dag gemakkelijk geschikt in het verlichte despotisme van koning Lodewijk XIV en zijn regering, dat ons zo fraai

beschreven wordt door het genadeloze talent van de hertog de Saint-Simon. Hij was waarheidsgetrouw, maar hij wordt boosaardig genoemd.

Als de schrijver van deze onbeduidende roman nu toevallig eens dicht bij de waarheid was gekomen, zou hem dan hetzelfde verwijt worden gemaakt? Hij heeft al het mogelijke gedaan om dat verwijt op geen enkele manier te verdienen. Toen hij zijn personages beschreef gaf hij zich over aan de zoete illusies van zijn kunst, en zijn geest was ver verwijderd van bittere haatgevoelens. Als de schrijver tussen twee intelligente mensen zou moeten kiezen, de een extreem republikeins, de ander extreem legitimistisch, zou zijn geheime voorkeur naar de aardigste uitgaan. In het algemeen zou de legitimist elegantere manieren hebben en méér amusante verhalen kunnen vertellen. De republikein zou hartstochtelijker zijn en ook simpeler en jeugdiger in zijn optreden. Nadat de schrijver deze tegenovergestelde kwaliteiten met elkaar heeft vergeleken, kiest hij voor de aardigste van de twee en hun politieke opvattingen hebben op die keuze geen enkele invloed.

## TWEEDE ECHTE VOORWOORD

Dit boek is eerlijk en simpel geschreven, het is er absoluut niet op uit bedekte toespelingen te maken en het heeft zelfs geprobeerd er een paar te vermijden. Maar de schrijver is van mening dat, de hartstocht van de held uitgezonderd, een roman een spiegel moet zijn.

Als met het oog op de politie publicatie niet verstandig is, wachten we nog tien jaar.

2 augustus 1836

## DERDE VOORWOORD

Er was eens een man die koorts had en kinine had geslikt. Hij had het glas nog in zijn hand en terwijl hij vanwege de bittere smaak zijn gezicht in een grimas trok, keek hij in de spiegel en zag dat hij bleek en zelfs een beetje groen was. Hij zette zijn glas snel weg, stortte zich op de spiegel en sloeg die aan stukken.

Dat wordt misschien het lot van het nu volgende boek. Ongelukkigerwijs vertelt het geen handeling die honderd jaar geleden is gebeurd, de personages zijn tijdgenoten; ze leefden, lijkt me, twee of drie jaar geleden. Is het de schuld van de schrijver als er een paar uitgesproken legitimisten bij zijn en als anderen praten als republikeinen? Moet de auteur zichzelf dan tegelijkertijd zien als legitimist én republikein?

Eerlijk gezegd – en uit angst voor iets ergers zijn we wel gedwongen deze serieuze bekentenis af te leggen – zou de schrijver wanhopig zijn als hij in New York moest leven. Hij zoekt liever de gunsten van Guizot dan die van zijn schoenmaker. In de literatuur van de negentiende eeuw voert de democratie noodzakelijkerwijs tot de heerschappij van middelmatige, fatsoenlijke, bekrompen en *laag-bij-de-grondse* mensen, literair gesproken dan.

21 oktober 1836

## EEN ANDER BEGIN

*To the happy few*

Er woonde in Parijs eens een familie die gespaard was gebleven voor platvloerse ideeën dankzij de vader, die over veel esprit beschikte en bovendien wist wat hij wilde. – Lord Byron

## HOOFDSTUK EEN

Welwillende lezer,

Hoor hoe ik u aanspreek. Heus, als u niet welwillend bent en niet bereid om de woorden en daden van de serieuze personages die ik u ga voorstellen met een open geest tegemoet te treden, als u de schrijver zijn gemis aan hoogdravendheid, aan morele bedoelingen, enz., enz., niet wilt vergeven, zou ik u aanraden niet verder te lezen. Dit verhaal werd geschreven met de gedachte aan een klein aantal lezers die ik nooit heb ontmoet en die ik tot mijn spijt ook nooit zal ontmoeten: met bijzonder veel plezier zou ik mijn avonden met ze hebben doorgebracht!

In de hoop door die lezers begrepen te worden heb ik mij, ik geef het toe, niet gedrongen gevoeld kritiek te bestrijden die te kwader trouw is en evenmin kritiek die voortkomt uit een slecht humeur. Om elegant, academisch, welbespraakt enz. te zijn is er een talent nodig waarover ik niet beschik, en vervolgens nog honderdvijftig bladzijden vol holle frasen; en dan zouden die honderdvijftig bladzijden alleen nog in de smaak zijn gevallen bij serieuze mensen die al bij voorbaat geneigd zijn schrijvers als de man die zich hier in alle bescheidenheid aan u voorstelt te haten. Deze achtenswaardige personen zijn mij in het echte leven al te veel tot last geweest om nu ook nog te verdragen dat ze mijn plezier vergallen als ik schrijf voor de Bibliothèque bleue.

Adieu, waarde lezer, zorg ervoor dat u de rest van uw leven niet doorbrengt met bang zijn en haten.

Cityold, de ... 1837.

## HOOFDSTUK

### I

Lucien Leuwen was van de *École polytechnique* gestuurd omdat hij op het verkeerde moment de straat was op gegaan, namelijk op een dag dat hij net als al zijn kameraden binnen moest blijven: het was in de tijd van een van die vermaarde dagen in juni, april of februari 1832 of 1834.

Een stuk of wat nogal dwaze jongelui, die niettemin over een behoorlijke dosis moed beschikten, waren van plan de koning af te zetten, en op de *École polytechnique*, een broedplaats van dwarsliggers (die bij de meester van de Tuilerieën niet hoog stond aangeschreven), was een streng uitgaansverbod van kracht. Daags na zijn uitstapje werd Lucien als republikein naar huis gestuurd. Hoewel hij aanvankelijk diepbedroefd was vond hij voor zijn rampspoed nu al twee jaar troost in de omstandigheid dat hij geen twaalf uur per dag meer hoefde te werken. Hij kwam zijn tijd heel goed door thuis bij zijn vader, een levensgenieter en rijke bankier, die in Parijs een buitengewoon prettige woning bezat.

Leuwen senior, een van de vennoten van de beroemde firma Van Peters, Leuwen & Co., was maar voor twee dingen op de hele wereld bang: voor vervelende mensen en vochtige lucht. Hij had altijd een goed humeur, sloeg tegenover zijn zoon nooit een serieuze toon aan en had hem toen hij van school kwam voorgesteld één dag per week op de bank te werken, op donderdag, de dag waarop de belangrijke post voor Holland werd verstuurd. Voor iedere donderdag waarop Lucien werkte keerde de kassier hem tweehonderd francs uit en soms betaalde hij ook een paar kleine schulden, waarbij mijnheer Leuwen dan opmerkte:

‘Een zoon is een door de natuur gegeven schuldeiser.’

Soms plaagde hij die schuldeiser.

‘Weet je,’ zei hij eens, ‘wat we op je marmeren grafsteen op Père-Lachaise laten zetten als we zo ongelukkig zouden zijn je te verliezen?’

“*Siste viator!* Hier rust Lucien Leuwen, republikein, die twee jaar lang een onophoudelijke strijd voerde tegen sigaren en nieuwe laarzen.”

Op het moment waarop we met hem kennismaken dacht deze sigarenvijand nauwelijks meer aan de Republiek, die te lang op zich liet wachten.†

† Dit naar de mening van onze held, die in de war is en zich zal beteren. (*Noot van Stendhal*)

‘Trouwens,’ zei hij bij zichzelf, ‘als de Fransen het prettig vinden om met straffe hand door een monarch bestuurd te worden, waarom zouden we ze daar dan van afhouden? De meerderheid houdt kennelijk van dat schijnheilige mengsel van huichelarij en leugen dat *constitutionele monarchie* wordt genoemd.’†

Omdat zijn ouders niet probeerden zijn leven al te veel te regelen, bracht Lucien zijn tijd door in de salon van zijn moeder. Mevrouw Leuwen, die nog jong was en heel mooi, stond in hoog aanzien; de betere kringen schreven haar een uitzonderlijke intelligentie toe. Een strenge rechter zou haar evenwel een overdreven gevoeligheid hebben kunnen aanrekenen en een al te grote minachting voor het geschreeuw en de brutaliteit van onze succesvolle jongelui. Deze trotse en bijzondere geest verwaardigde zich zelfs niet aan haar minachting uitdrukking te geven en verviel bij het minste blijk van banaliteit of aanstellerij in een onverzettelijk stilzwijgen.

Mevrouw Leuwen kreeg vaak een hekel aan bijzonder onschuldige dingen, alleen omdat ze er voor het eerst van had gehoord bij mensen die te veel lawaai maakten.

De diners die mijnheer Leuwen gaf waren in heel Parijs beroemd; vaak waren ze alleruitstekendst. Op sommige dagen ontving hij personen die geld hadden of ambitie, maar die heren behoorden niet tot de vriendenkring van zijn vrouw. Zo werd dat gezelschap niet bedorven door het beroep van mijnheer Leuwen. Geld was daar niet de enige verdienste en werd er, ongelooflijk genoeg, zelfs niet als het hoogste goed gezien. In die salon, waarvan het meubilair honderdduizend francs had gekost, haatte men niemand (een vreemd contrast!), maar men lachte er graag en dreef er bij gelegenheid flink de spot met allerlei soorten uiterlijk vertoon, te beginnen met dat van de koning en de aartsbisschop.

Zoals u begrijpt was de conversatie niet nuttig voor het maken van promotie en het veroveren van *goede posities*. Ondanks dit bezwaar, dat veel mensen op een afstand hield die men kon missen als kiespijn, was het geen sinecure om tot de vriendenkring van mevrouw Leuwen te worden toegelaten. Dat gezelschap zou in hoog aanzien hebben gestaan als mevrouw Leuwen het gemakkelijker toegankelijk had willen maken, maar je moest aan heel wat voorwaarden voldoen om toegelaten te worden. Het enige doel van mevrouw Leuwen was het amuseren van een echtgenoot die twintig jaar ouder was dan zij en van wie bekend was dat hij het heel goed kon vinden met de meisjes van de Opéra. Ondanks genoemde bezwaren en hoe plezierig haar salon ook was, mevrouw Leuwen was alleen volmaakt gelukkig als ze haar echtgenoot daar ook zag.

† Hier spreekt een republikein. (*Noot van Stendhal*)



Men vond in haar vriendenkring dat Lucien een elegant voorkomen, een zekere eenvoud en iets heel gedistingeerd in zijn manieren had, maar verder gingen de lofuitingen niet: hij gold niet als een man van esprit. Zijn werkdrift, een bijna militaire opvoeding en de vrijmoedige taal van de *École polytechnique* hadden geresulteerd in een algeheel ontbreken van iedere vorm van geaffecteerdheid. Hij was er voortdurend op bedacht te doen wat hem op dat moment het beste beviel, en zeker hield hij niet genoeg rekening met *de anderen*.

Hij vond het jammer dat hij zijn schooldegen niet meer kon dragen, omdat mevrouw Grandet, een bijzonder knappe vrouw die succes had aan het nieuwe hof, tegen hem had gezegd dat die hem zo goed stond. Verder was hij vrij groot en reed hij uitstekend paard. Door zijn mooie donkerblonde haar werd zijn nogal onregelmatige gezicht, waarvan de te grove trekken vrijmoedigheid en levendigheid uitstraalden, extra aantrekkelijk. Maar, moeten we toegeven, zijn manieren hadden niets van iemand die geen tegenspraak duldt, helemaal niets van een kolonel uit het Théâtre du Gymnase en nog minder de gewichtige en bestudeerd hooghartige toon van een jonge ambassademedewerker. Absoluut niets in zijn manieren drukte uit: 'Mijn vader bezit tien miljoen.' Onze held had dus helemaal niet het modieuze uiterlijk dat in Parijs voor driekwart de schoonheid bepaalt. En, onvergeeflijk in deze gekunstelde eeuw, Lucien zag er zorgeloos en onbezonnen uit.

'Hoe kun je zo'n prachtige positie toch zo verknoeien!' zei op een goede dag zijn neef Ernest Dévelroy, een jonge geleerde die al schitterde in de *Revue de \*\*\** en drie stemmen had gekregen voor de *Académie des Sciences morales*.

Ernest zei die woorden in de cabriolet van Lucien, toen hij zich naar de soiree van mijnheer N\*\*\* liet rijden, een *liberaal* uit 1829 met grootse en goedaardige ideeën, die tot nu toe voor veertigduizend francs aan baantjes had verzameld en de republikeinen de *schande van de menselijke soort* noemde.

'Als je een beetje serieus zou zijn, als je niet om de onbenulligste stomiteit zou lachen, kon je in de salon van je vader en zelfs daarbuiten een van de beste leerlingen van de *École polytechnique* zijn die vanwege hun overtuiging zijn weggestuurd. Kijk naar je kameraad Coffe, net als jij weggejaagd, arm als Job en aanvankelijk bij wijze van gunst toegelaten tot de salon van je moeder; en wat een aanzien geniet hij intussen niet bij de miljonairs en de pairs de France? Zijn geheim is heel eenvoudig, iedereen kan het hem na-doen: hij ziet er ernstig uit en zegt niets. Zorg dus dat je er af en toe ook wat somber uitziet. Alle mannen van jouw leeftijd willen belangrijk zijn; dat zou je in vierentwintig uur bereikt hebben, arme jongen, zonder dat je er iets voor hoefde te doen, en je laat dat zomaar schieten! Iemand die jou ziet, zou zeggen: een kind en, wat erger is, een tevreden kind. Je begint die naam al te krijgen, ik waarschuw je maar, en ondanks de miljoenen van je vader tel

je nergens mee; het ontbreekt je aan geloofwaardigheid, je bent alleen maar een vriendelijke scholier. Op je twintigste is dat bijna belachelijk, en om jezelf helemaal de grond in te boren ben je uren bezig je toilet te maken en dat weten de mensen.'

'Om bij jou in de smaak te vallen,' zei Lucien, 'moet je een rol spelen, nietwaar? En wel die van de *neerslachtige man*! En wat geeft de samenleving me in ruil voor mijn ellende? En die narigheid zou altijd maar doorgaan. Zou ik niet zonder een spier te vertrekken moeten luisteren naar de lange preken over politieke economie van markies D\*\*\* en naar het gejammer van de eerwaarde R\*\*\* over de eindeloze gevaren van de verdeling van erfenissen tussen broers, die het burgerlijk wetboek voorschrijft? Ten eerste weten die heren misschien niet eens waar ze het over hebben en ten tweede, en dat is waarschijnlijker, zouden ze de stommelingen die hen geloven totaal belachelijk vinden.'

'Wel, weerleg hun argumenten, begin een discussie, het publiek is op je hand. Wie zegt je dat je het met alles eens moet zijn? Wees serieus, spél een ernstige rol.'

'Ik zou bang zijn dat de *ernstige rol* binnen een week werkelijkheid zou worden. Wat kan de steun van de wereld me schelen? Ik wil niets van de wereld. Ik zou er geen drie goudstukken voor over hebben om lid van je Académie te worden; hebben we net niet gezien hoe B\*\*\* gekozen is?'

'Maar de wereld zal je vroeg of laat rekenschap vragen over de plaats die ze jou, alleen vanwege de miljoenen van je vader, heeft geschonken. Als de wereld zich aan je onafhankelijkheid ergert, vindt ze heus wel een aanleiding om je te pakken te nemen. Grillig als ze is verwijst ze je dan op een dag naar de laagste regionen. Je bent inmiddels gewend om overal plezierig ontvangen te worden en ik zal dan zien hoe wanhopig je bent, maar dan is het te laat. Je zult de noodzaak voelen iets te zijn, deel uit te maken van een groep die je steunt als dat nodig is, en je wordt een hartstochtelijk liefhebber van paardenrennen; dan vind ik het minder idioot lid van een Académie te zijn.'

De preek eindigde omdat Ernest uitstapte voor de deur van de verrader met de twintig baantjes. 'Mijn neef is een grappige kerel,' zei Lucien bij zichzelf, 'hij lijkt net mevrouw Grandet, die beweert dat het belangrijk voor me is dat ik naar de mis ga: *dat is absoluut noodzakelijk, vooral als je een groot fortuin te verwachten hebt en geen beroemde naam draagt*. Nou, ik zou wel gek zijn als ik vervelende dingen ging doen! Wie let er op me in Parijs?'

Zes weken na de preek van Ernest Dévelroy liep Lucien in zijn kamer op en neer. Hij volgde heel nauwkeurig het patroon van een kostbaar Turks tapijt; mevrouw Leuwen had het op een dag dat haar zoon verkouden was uit haar eigen kamer laten halen en bij hem laten neerleggen. Bij dezelfde gelegenheid

had Lucien een prachtige, maar wonderlijke kamerjas gekregen, in de kleuren blauw en goud, en een warme lange broek van purperrood kasjmier.

In die kleding zag hij er gelukkig uit, hij glimlachte. Iedere keer als hij door zijn kamer liep keek hij een beetje opzij, maar zonder stil te staan; hij keek naar een canapé en op die canapé lag een groen uniform met purperrode biezen, een uniform met daarop de epauletten van tweede luitenant.

Dat was geluk.

## HOOFDSTUK

### 2

Omdat mijnheer Leuwen, de beroemde bankier, diners van grote klasse gaf die bijna volmaakt waren en hij toch niet moralistisch, vervelend of ambitieus was, maar alleen een beetje eigenaardig en apart, had hij vele vrienden. Die vrienden echter, en dat was een ernstige vergissing, werden niet zó gekozen dat ze de achting die hij genoot en zijn maatschappelijke invloed vergrootten. Het waren vooral van die spotters en pleziermakers die zich misschien 's morgens serieus met hun vermogen bezighouden, maar 's avonds overal de draak mee steken, naar de Opéra gaan en zeker de regering niet lastigvallen over de manier waarop die tot stand is gekomen, want dan zouden ze zich boos moeten maken, kritiek moeten uiten, ongelukkig moeten zijn.

Die vrienden hadden tegen de verantwoordelijke minister gezegd dat Lucien zeker geen Hampden was, noch een fanatieke Amerikaanse vrijheidsstrijder of een man die weigerde belasting te betalen als er geen begroting was, maar heel gewoon een jongeman van twintig jaar die net zo dacht als iedereen. Dientengevolge was Lucien nu al zesendertig uur tweede luitenant bij het 27ste regiment lansiers, dat purperen biezen draagt en bovendien beroemd is om zijn uitzonderlijke dapperheid.

'Moet ik het jammer vinden van het 9de, waar ook een vacature was?' zei Lucien bij zichzelf, vrolijk een sigaartje opstekend dat hij net had gedraaid met zoethoutpapier dat hem uit Barcelona was gestuurd. 'Het 9de heeft lichtgele biezen... dat staat vrolijker... ja, maar het is minder voornaam, minder streng, minder militair... Ach! militair! we zullen wel nooit ten strijde trekken met deze door een volksvertegenwoordiging betaalde regimenten! Het belangrijkste voor een uniform is dat het er op een bal mooi uitziet, en lichtgeel staat vrolijker...

Wat een verschil! Indertijd, toen ik naar de *École polytechnique* ging en mijn eerste uniform kreeg, kon de kleur me weinig schelen. Ik dacht aan flinke stukken geschut die inderhaast werden opgesteld onder het donderend vuur van de Pruisische artillerie... Wie weet? Misschien valt mijn 27ste regiment lansiers nog eens die prachtige *doodskophuzaren* aan over wie Napoleon zo gunstig spreekt in zijn communiqué uit Jena! Maar om werkelijk met plezier te vechten,' voegde hij eraan toe, 'zou het vaderland echt in de strijd geïnteresseerd moeten zijn, want als het er alleen maar om gaat een goede indruk

te maken op die *rustplaats in de modder* waardoor het buitenland zo brutaal is geworden,† is het zeker niet de moeite.’ En al het plezier om het gevaar te trotseren, om als een held te vechten werd voor hem van zijn glans beroofd. Uit liefde voor het uniform probeerde hij te denken aan de voordelen van het beroep: bevorderingen, onderscheidingen, geld... ‘Laten we meteen maar, waarom niet, de Duitsers of de Spanjaarden gaan plunderen zoals N\*\*\* of N\*\*\* dat hebben gedaan.’

Doordat zijn mond een grote afkeer uitdrukte, viel het sigaartje op het mooie tapijt, het cadeau van zijn moeder. Hij raapte het snel op. Hij was al een ander mens. Zijn weerzin tegen de oorlog was verdwenen.

‘Ach wat!’ zei hij, ‘nooit zullen Rusland of de andere dictaturen ons de *drie dagen* vergeven. Het is dus goed om het gevecht aan te gaan.’

Toen hij zijn zorg over het onwaardige contact met mensen die vooral uit waren op bezoldigingen eenmaal opzij had gezet, gleed zijn blik weer naar de canapé waar de militaire kleermaker zojuist het uniform van tweede luitenant had neergelegd. Hij stelde zich de oorlog zo ongeveer voor als schietoefeningen met kanonnen in het bos van Vincennes.

Misschien zou hij gewond raken! En toen zag hij zich naar een hut in Schwaben of Italië vervoerd worden waar een betoverend meisje wier taal hij niet kende hem verzorgde, eerst uit menslievendheid, en daarna... Toen zijn twintigjarige verbeelding genoeg had van het geluk een fris, onbevangen boerenmeisje lief te hebben, was het een jonge hofdame die door een onbehouwen echtgenoot naar de oevers van de Sesia was verbannen. Eerst stuurde ze haar kamerdienaar met de opdracht verbandpluksel voor de jeugdige gewonde te brengen en een paar dagen later verscheen ze zelf aan de arm van de dorpspastoor.

‘Maar nee,’ ging Lucien verder, zijn wenkbrauwen fronsend en plotseling denkend aan de grappen waarop zijn vader hem de vorige dag had getrakteerd, ‘ik ga alleen maar oorlog voeren tegen sigaren. Ik word een steunpilaar van het militaire café in het naargeestige garnizoen van een slecht bestraat stadje. Mijn ontspanning bestaat ’s avonds uit biljarten en bier drinken en soms, ’s morgens, uit een koolstronkengevecht tegen smerige arbeiders die van honger omkomen... Op zijn hoogst sneuvel ik als Pyrrhus, door een kamerpo (een dakpan) die door een oude tandeloze vrouw uit een raam van de vijfde verdieping wordt gegooid! Wat een roem! Mijn ziel zal nog raar opkijken als ik in de volgende wereld aan Napoleon word voorgesteld.

“U kwam waarschijnlijk om van de honger,” zal hij zeggen, “dat u dit beroep hebt gekozen?” “Nee, generaal, ik hoopte in uw voetsporen te treden.”

† Deze jongeman spreekt nog de taal van zijn vroegere partij; hier is een republikein aan het woord. (*Noot van Stendhal*)

En Lucien barstte in lachen uit. ‘Onze bestuurders zitten te onvast in het zadel om een echte oorlog te riskeren. Een korporaal als Hoche zou op een goede ochtend uit het gelid treden en tegen de soldaten zeggen: “Vrienden, laten we naar Parijs optrekken en laten we iemand eerste consul maken die zich niet laat vernederen door Nicolaas.”†

Maar ik wil dat de korporaal slaagt,’ vervolgde hij wijsgerig, zijn sigaartje weer aanstekend. ‘Als het volk eenmaal echt kwaad is en naar roem verlangt, zeg dan de vrijheid maar vaarwel. De journalist die ook maar de minste twijfel uitspreekt over het rapport van de laatste veldslag, wordt als een verrader beschouwd. Er zal luid geroepen worden dat hij een bondgenoot van de vijand is. Hij zal worden afgemaakt, zoals dat bij de Amerikaanse republikeinen wordt gedaan. En andermaal zullen we uit zucht naar roem minder op de vrijheid letten... Een vicieuze cirkel... en zo tot in het oneindige.’

Men ziet dat onze tweede luitenant niet helemaal vrij was van de ziekte van het *te veel redeneren*, die de jongelui van onze tijd verlamt en een soort oude vrouwtjes van ze maakt. ‘Hoe het ook zij,’ sprak hij plotseling, terwijl hij zijn uniform paste en zich in de spiegel bekeek, ‘iedereen zegt dat je iets moet zijn. Nou, ik zal *lansier* zijn. Als ik het vak onder de knie heb kijken we verder.’

’s Avonds, toen hij voor het eerst van zijn leven epauletten droeg, brachten de schildwachten van de Tuilerieën hem de militaire groet. Hij was dronken van vreugde. Ernest Dévelroy, een *echte intrigant* die iedereen kende, begeleidde hem naar luitenant-kolonel Filloteau van het 27ste regiment lansiers, die in Parijs op doorreis was.

In een kamer op de derde verdieping van een herberg in de rue du Bouloi vond Lucien, met bonzend hart op zoek naar een held, een dikke man met een achterdochtige blik en grote blonde, met zorg gekamde bakkebaarden die over zijn wangen lagen. Hij was stomverbaasd. ‘Mijn hemel,’ zei hij bij zichzelf, ‘dat is gewoon een zaakwaarnemer uit Basse-Normandie!’ Hij stond onbeweeglijk met wijd opengesperde ogen tegenover Filloteau, die hem vergeefs uitnodigde *te willen gaan zitten*. Bij iedere zin uit het gesprek speelde de dappere soldaat uit Austerlitz en Marengo het klaar om aan te komen zetten met *mijn trouw aan de koning of de noodzaak om oproerkraaiers onschadelijk te maken*.

Na tien minuten, die hem een eeuwigheid leken, sloeg Lucien op de vlucht. Hij rende zo hard weg dat Dévelroy moeite had hem bij te houden.

‘Mijn hemel! Is dat een held?’ riep hij eindelijk, plotseling stilstaand. ‘Het is een officier van de marechaussee! Het is de huurmoordenaar van een tiran,

† De Russische tsaar. Is het nodig eraan te herinneren dat er hier een republikein aan het woord is? (*Noot van Stendhal*)

die ervoor betaald wordt zijn medeburgers om zeep te helpen en daar prat op gaat.'

Het toekomstige lid van de Académie zag de dingen heel anders en van een minder verheven standpunt.

'Wat betekent dat gezicht vol walging alsof ze je bedorven paté uit Straatsburg hebben voorgezet? Wil je nu wel of niet iets in de wereld betekenen?'

'Mijn hemel! Wat een schooier!'

'De luitenant-kolonel stelt heel wat meer voor dan jij. Het is een boer die, door er steeds maar weer met zijn sabel op los te slaan voor wie hem zijn soldij betaalt, zijn epauletten met kwasten in de wacht heeft gesleept.'

'Maar zo grof, zo weerzinwekkend!'

'Dat maakt zijn verdiensten alleen maar groter. Terwijl hij zijn commandanten, als die meer in hun mars hadden dan hij, met weerzin vervulde heeft hij ze toch gedwongen de bevordering voor hem aan te vragen die hij gekregen heeft. En jij, mijnheer de republikein, heb jij je hele leven een enkele centime kunnen verdienen? Je hebt de moeite genomen als een koningskind geboren te worden. Je vader voorziet in je levensonderhoud. Als je dat niet had, hoe zou je er dan voor staan? Schaam je je niet dat je op jouw leeftijd niet in staat bent het geld te verdienen dat een sigaar kost?'

'Maar een zo verachtelijk iemand!'

'Verachtelijk of niet, hij staat ver boven je. Hij heeft gewerkt en jij hebt niets gedaan. De man die door de hartstochten van de sterke te dienen, zich de vier stuivers laat geven die een sigaar kost of die, als hij zelf sterker is dan de zwakkelingen met hun geldbuidels, die vier stuivers gewoon pakt, is al dan niet verachtelijk, daarover zullen we het later hebben, maar hij is sterk, het is *een man*. Je kunt hem minachten, maar vóór alles moet je rekening met hem houden. Jij bent maar een kind dat in geen enkel opzicht meetelt, dat mooie zinnen in een boek heeft gevonden en die op een charmante manier nazegt, zoals een goede acteur die zijn rol kent, maar als het op doen aankomt, ho maar. Voordat je een lomperik uit de Auvergne minacht, die ondanks een weerzinwekkend voorkomen geen boodschaploper op een straathoek meer is, maar een beleefdheidsbezoek ontvangt van Lucien Leuwen, een mooie jongen uit Parijs en de zoon van een miljonair, voordat je hem dus minacht, moet je een beetje denken aan het verschil in verdienste tussen hem en jou. Filloteau voorziet misschien wel in het levensonderhoud van zijn vader, een oude boer, terwijl jouw vader in dat van jou voorziet.'

'Nou, jij wordt op de eerste verkiezingsdag al lid van je Académie!' riep Lucien met een onderton van wanhoop. 'En ik, ik ben maar een onbenul. Je hebt honderdmaal gelijk, ik zie het, ik voel het, maar ik ben wel te beklagen! Ik verafschuw de poort waar ik doorheen moet. Er ligt te veel drek onder die poort. Tot ziens.'

En Lucien vluchtte weg. Hij zag met plezier dat Ernest hem niet volgde. Hij rende zijn huis binnen en gooide zijn uniform woedend door de kamer. ‘De hemel mag weten waartoe hij me nog zal brengen!’

Een paar minuten later ging hij naar zijn vader, die hij met tranen in zijn ogen omhelsde.

‘Wel, ik zie wat er aan de hand is,’ zei mijnheer Leuwen uiterst verbaasd. ‘Je hebt honderd goudstukken verloren, ik zal je er tweehonderd geven, maar ik houd niet van deze manier van vragen. Ik wil geen tranen zien in de ogen van een tweede luitenant. Moet een dappere militair niet vóór alles denken aan het effect dat zijn uiterlijk op zijn omgeving heeft?’

‘Onze slimme neef Dévelroy heeft me de les gelezen. Hij heeft me net laten zien dat mijn enige verdienste op de wereld is dat ik de moeite genomen heb geboren te worden als de zoon van een man met esprit. Ik heb op eigen kracht nog nooit het geld verdiend dat een sigaar kost; zonder u zou ik in het armenhuis zitten, enz.’

‘Dus je wilt geen tweehonderd goudstukken?’ zei mijnheer Leuwen.

‘Ik krijg door uw goedheid al veel meer dan ik nodig heb, enz. enz. Wat zou ik zijn zonder u?’

‘Nou, de duivel hale je!’ ging mijnheer Leuwen energiek verder. ‘Word je soms saint-simonist? Wat zul je dan vervelend zijn!’ De opwinding van Lucien, die niet tot bedaren kwam, begon zijn vader te amuseren.

‘Ik eis van je,’ zei mijnheer Leuwen, die hem plotseling onderbrak toen het negen uur sloeg, ‘dat je nu meteen naar mijn loge in de Opéra gaat. Daar vind je jongedames die veel meer voorstellen dan jij, want in de eerste plaats hebben ze zich geen moeite gegeven geboren te worden en verder verdienen ze op de dagen dat ze dansen vijftien à twintig francs. Ik eis dat je ze uit mijn naam een souper aanbiedt, als mijn afgevaardigde, begrijp je? Je brengt ze naar de Rocher de Cancalle, waar je minstens tweehonderd francs uitgeeft. Zo niet, dan verstoot ik je. Ik verklaar je dan tot saint-simonist en verban je een halfjaar uit mijn omgeving. Een geduchte straf voor een zo gevoelige zoon!’

Lucien voelde een plotselinge genegenheid voor zijn vader.

‘Vinden uw vrienden me vervelend?’ reageerde hij niet zonder enig gezond verstand. ‘Ik zweer u dat ik uw tweehonderd francs heel goed zal uitgeven.’

‘De hemel zij geloofd en onthoud dat er niets zo onbeleefd is als totaal onverwacht over serieuze zaken te spreken met een arme man van vijftenzestig die emoties kan missen als kiespijn en die jou geen enkele aanleiding heeft gegeven om zo hartstochtelijk van hem te komen houden. De duivel hale je! Je zal altijd een laag-bij-de-grondse republikein blijven. Het verbaast me nog dat je geen vet haar hebt en geen smerige baard.’



Lucien voelde zich beledigd en was vriendelijk tegen de dames die hij in de loge van zijn vader aantrof. Tijdens het souper praatte hij veel en schonk hij ze zwierig champagne in. Hij bracht ze naar huis en toen hij om één uur 's nachts alleen in zijn huurkoetsje thuiskwam, verbaasde hij zich over de vlag van gevoeligheid die hem in het begin van de avond had getroffen. 'Ik moet mijn eerste opwellingen wantrouwen,' zei hij bij zichzelf. 'Ik ben wat mezelf betreft echt nergens zeker van. Mijn gevoeligheid heeft als enig resultaat dat mijn vader zich ergert... Ik had dat niet voorzien. Ik moet aan de slag en behoorlijk ook. Laten we dus naar het regiment gaan.'

De volgende dag meldde hij zich om precies zeven uur alleen en in uniform in de troosteloze kamer van luitenant-kolonel Filloteau. Daar kon hij de moed opbrengen hem twee uur lang naar de mond te praten. Hij probeerde serieus aan de militaire manier van doen te wennen. Hij verbeeldde zich dat al zijn regimentsgenoten de spraak en de manieren van Filloteau hadden. Die vergissing is moeilijk voor te stellen, maar had zijn goede kant. Wat hij zag choqueeerde hem en stond hem op een verschrikkelijk manier tegen. 'En toch ga ik daar doorheen,' zei hij dapper tegen zichzelf, 'ik zal die manier van doen niet belachelijk maken en ik ga het óók zo doen.'

Luitenant-kolonel Filloteau sprak over zichzelf, en veel. Hij vertelde uitvoerig hoe hij bij de eerste veldslag in Egypte zijn eerste officiersrang had gekregen, onder de muren van Alexandrië. Het verhaal was prachtig, bijzonder levensecht en Lucien werd er diep door geraakt. Maar het karakter van de oude soldaat, dat door vijftien jaar Restauratie was gebroken, kwam niet in opstand bij het zien van een *Parijse dandy* die direct als luitenant bij het regiment kwam. En omdat, naarmate zijn heldhaftigheid was verdwenen, berekening zijn hoofd was binnengeslopen, taxeerde Filloteau meteen hoe hij van deze jongeman kon profiteren. Hij vroeg hem of zijn vader kamerlid was.

Filloteau wilde de uitnodiging van mevrouw Leuwen om te komen dineren, die Lucien hem overbracht, niet accepteren, maar twee dagen later aanvaardde hij zonder problemen een schitterende pijp van bewerkt zilver, zwaar massief, met een meerschuiemen kop. Filloteau nam hem uit Luciens handen aan alsof het om een verplichting ging en zonder ook maar het minste bedankje.

'Dat betekent,' zei hij bij zichzelf toen hij de deur van zijn kamer weer achter Lucien had dichtgedaan, 'dat mijnheer de *dandy* als hij eenmaal in het regiment is, vaak verlof zal vragen om in de dichtstbijzijnde stad geld te gaan verbrassen... En,' voegde hij eraan toe, terwijl hij in zijn hand het zilver woog waarmee zijn pijp was versierd, 'u krijgt die verloven, mijnheer Leuwen, en u krijgt ze door *mijn tussenkomst*. Zo'n klandizie laat ik niet schieten. Dat heeft misschien vijfhonderd francs per maand te verteren. De vader zal een voor-

malige militaire administrateur zijn of een leverancier. Dat geld is gestolen van de arme soldaat... In beslag genomen,' zei hij glimlachend. En nadat hij zijn pijp onder zijn hemden had verborgen trok hij de sleutel uit de lade van zijn commode.

## HOOFDSTUK

### 3

Tonnère Filloteau was in 1794 op achttienjarige leeftijd huzaar geworden en had aan alle veldtochten van de Revolutie deelgenomen. In de eerste zes jaar had hij geestdriftig gevochten en daarbij de Marseillaise gezongen. Maar Bonaparte werd consul en algauw begreep de geslepen geest van de toekomstige luitenant-kolonel dat het zo vaak zingen van de Marseillaise niet handig was. Hij was dan ook de éérste luitenant van het regiment die met het Légion d'honneur werd onderscheiden. Onder de Bourbons deed hij zijn eerste communie en werd hij officier in het Légion d'honneur. Nu was hij voor drie dagen naar Parijs gekomen om een paar vrienden van lagere rang te begroeten terwijl het 27ste regiment lansiers van Nantes naar Lotharingen trok. Als Lucien wat uitgekookter was geweest, zou hij het aanzien dat zijn vader binnen het ministerie van Oorlog genoot ter sprake hebben gebracht. Maar aan dat soort dingen dacht hij helemaal niet. Net als een jong schichtig paard zag hij gevaren die niet bestonden, maar bracht hij ook de moed op ze het hoofd te bieden.

Toen Lucien merkte dat Filloteau de volgende dag met de postkoets wilde vertrekken om zich bij zijn regiment te voegen, vroeg hij toestemming om hem te vergezellen, om samen op te reizen. Mevrouw Leuwen was niet weinig verbaasd toen ze zag dat de calèche van haar zoon, die ze tot onder haar ramen had laten rijden, werd uitgeladen en dat alle koffers naar de postkoets gingen.

Al bij het eerste middagmaal wees de kolonel Lucien koeltjes terecht toen hij hem een krant zag pakken.

‘Bij het 27ste regiment bestaat een dagorder die het de heren officieren verbiedt in het openbaar kranten te lezen. De enige uitzondering daarop is de regeringskrant.’

‘Naar de duivel met die krant!’ riep Lucien vrolijk, ‘en laten we domino spelen om wie vanavond de punch betaalt, als tenminste de paarden nog niet zijn ingespannen.’ Hoe jong Lucien ook was, hij had in ieder geval de tegenwoordigheid van geest zes partijtjes achter elkaar te verliezen, en toen ze weer in de koets stapten was de brave Filloteau helemaal voor hem gewonnen. Hij vond dat die *saletjonker* zijn goede kanten had en hij begon hem uit te leggen hoe hij zich in het regiment moest gedragen om niet voor een melkmuil te worden

aangezien. Dat gedrag was ongeveer het tegenovergestelde van de verfijnde beleefdheid waaraan Lucien gewend was. In de ogen van Filloteau werd, net als bij monniken, verfijnde beleefdheid namelijk als zwakte gezien. Vóór alles moest je over jezelf en je kwaliteiten spreken, je moest overdrijven.

Terwijl onze held somber en vol aandacht luisterde, sukkelde Filloteau in een diepe slaap en kon Lucien zich op zijn gemak aan zijn mijmeringen overgeven. Alles bij elkaar was hij tevreden dat hij iets deed en nieuwe dingen zag.

Twee dagen later, tegen zes uur 's morgens, bereikten de heren drie mijl vóór Nancy het regiment op mars. Ze lieten de postkoets stoppen en werden met hun bagage op de weg afgezet.

Lucien, die zijn ogen uitkeek, werd getroffen door de uitdrukking van humeurige en boerse gewichtigheid die zich van het grove gezicht van de luitenant-kolonel meester maakte op het moment dat zijn lansier een mantelzak openmaakte en hem zijn uniformjas met de grote epauletten voorhield. Filloteau liet Lucien een paard geven en de heren voegden zich bij het regiment, dat zich toen zij hun toilet maakten weer in beweging had gezet. Zeven à acht officieren hadden zich helemaal aan het einde van de colonne geplaatst als erbetoon aan de luitenant-kolonel, en aan hen werd Lucien het eerst voorgesteld. Hij vond ze uiterst koel. De manier waarop ze keken was allerm minst bemoedigend.

'Dat zijn dus de mensen met wie ik mijn leven moet delen!' zei Lucien bij zichzelf, zich als een kind zo benauwd voelend. Omdat hij gewend was aan de van beleefdheid en behaagzucht stralende personen met wie hij zich in de Parijse salons onderhield, dacht hij zelfs dat deze heren indruk op hem wilden maken. Hij praatte te veel en niets van wat hij zei passeerde zonder tegenwerping of correctie. Daarom hield hij verder maar zijn mond.

Lucien bewoog zich nu al een uur voort zonder iets te zeggen, en wel links van de ritmeester die het bevel had over het eskadron waarvan hij deel ging uitmaken. Zijn uiterlijk was onverschillig, tenminste dat hoopte hij, maar innerlijk was hij hevig geëmotioneerd. Nauwelijks had hij het onaangename gesprek met de officieren beëindigd of hij was hun bestaan vergeten. Hij keek naar de lansiers en voelde zich van vreugde en verbazing vervuld. Dit waren dus de wapenbroeders van Napoleon! Dit was dus de Franse soldaat! Met een belachelijke, enthousiaste belangstelling liet hij de kleinste details op zich inwerken.

Toen hij wat van zijn eerste emoties was bekomen overdacht hij zijn situatie. 'Nu heb ik dus een beroep en nog wel het beroep dat, zoals men zegt, het nobelste en plezierigste is van allemaal. De *École polytechnique* zou me op een paard hebben gezet met artilleristen, nu ben ik bij de lansiers. Het enige verschil is,' voegde hij er met een glimlach aan toe, 'dat ik in plaats van het

vak tot in de finesses te beheersen, er totaal niets van weet.' Zijn buurman de ritmeester merkte zijn meer zachtaardige dan spottende glimlach op en voelde zich erdoor gepikeerd... 'Ach!' vervolgde Lucien, 'zo zijn Desaix en Saint-Cyr ook begonnen, die helden die niet zijn bezoedeld met een hertogstitel.'†

De gesprekken die de lansiers onder elkaar voerden, leidden Lucien wat af. Die gesprekken waren in wezen banaal en hadden betrekking op de eenvoudigste behoeften van heel arme mensen, de kwaliteit van het *brood in de soep*, de prijs van de wijn, enz., enz. Maar de vrijmoedige klank van hun stemmen, het onverstoorbare en eerlijke karakter van hen die spraken, dat in ieder woord tot uiting kwam, verkwikte zijn geest als de lucht van het hooggebergte. Hij vond daarin iets eenvoudigs en zuivers dat sterk verschilde van de broeikasatmosfeer waarin hij tot dan toe had geleefd. Hij werd zich van dat verschil bewust, en op hetzelfde moment veranderde zijn kijk op het leven. In plaats van een allerplezierigste, maar in wezen heel voorzichtige en angstvallige beleefdheid drukte de toon van ieder woord dat ze spraken op een vrolijke manier uit: 'Ik trek me niets van de wereld aan en vertrouw op mezelf.'

'Dit zijn de vrijmoedigste en eerlijkste mensen die er rondlopen,' dacht Lucien, 'en misschien wel de gelukkigste! Waarom zou een van hun commandanten niet zijn zoals zij? Precies zoals zij ben ik eerlijk, ik heb geen bijbedoeelingen, ik wil alleen aan hun welzijn bijdragen. In feite kan niets me wat schelen, behalve mijn zelfrespect. En wat die belangrijke figuren betreft die zo'n ruwe en aanmatigende toon aanslaan en zich mijn kameraden noemen, met hen heb ik alleen mijn epauletten gemeen.' Hij keek tersluiks naar de ritmeester die rechts van hem reed en naar de luitenant rechts van de ritmeester. 'Deze heren verschillen in alles van de lansiers. Ze spelen hun hele leven toneel. Ze zijn misschien overal bang voor, behalve voor de dood. Het zijn mensen als mijn neef Dévelroy.'

Lucien begon weer naar de lansiers te luisteren, en met veel plezier. Al gauw verkeerde zijn geest in denkbeeldige werelden. Hij genoot hevig van zijn vrijheid en zijn edelmoedigheid. Hij droomde ervan alleen maar grote daden te verrichten. De noodzaak om te intrigeren en een leven te leiden zoals dat van Dévelroy bestond voor hem niet meer. De meer dan eenvoudige woorden van de soldaten klonken voor hem als schitterende muziek. Het leven was vol rozengeur.

Plotseling arriveerde in gestrekte draf over het middengedeelte van de weg, dat vrij was gebleven tussen de twee rijen lansiers die stapvoets voortsjokten, de adjudant-onderofficier. Hij sprak op gedempte toon een paar woorden tot de onderofficieren en Lucien zag dat de lansiers zich weer kaarsrecht op-

† Hier spreekt een republikein. (*Noot van Stendhal*)

richtten op hun paarden. 'In deze houding zien ze er direct weer heel goed uit,' zei hij bij zichzelf.

Zijn jeugdige en naïeve gezicht kon aan deze sterke indruk geen weerstand bieden. Het drukte tevredenheid en vriendelijkheid uit en misschien wel een beetje nieuwsgierigheid. Dat had hij niet moeten doen. Hij had onverstoortbaar moeten blijven of beter nog, aan zijn gezicht een uitdrukking moeten geven die het tegenovergestelde liet zien van wat men verwachtte erop te lezen. De ritmeester aan wiens linkerkant hij reed, zei direct bij zichzelf: 'Deze mooie jongen gaat me een vraag stellen en met een *raak geformuleerd* antwoord zal ik hem op zijn plaats zetten.' Maar Lucien zou voor niets ter wereld aan een van zijn kameraden, die zo weinig zijn kameraden waren, een vraag hebben gesteld. Hij probeerde op eigen kracht de woorden te raden waardoor alle lansiers er plotseling weer zo energiek uitzagen en waardoor de nonchalance van een lange mars plaatsmaakte voor een grote militaire elegantie.

De ritmeester verwachtte een vraag. Ten slotte kon hij het onafgebroken stilzwijgen van de jonge Parijzenaar niet langer verdragen.

'We verwachten de inspecteur-generaal, generaal graaf N\*\*\*, pair de France,' zei hij uiteindelijk op een bitse en arrogante toon en zonder de indruk te wekken dat hij zich in het bijzonder tot Lucien richtte.

Deze keek de ritmeester koeltjes aan, alsof hij alleen maar geluid had gehoord. De mond van genoemde held zag er bijzonder misnoegd uit. Op zijn voorhoofd waren gewichtige rimpels te zien. Zijn ogen waren opzij gericht, maar nog lang niet zover dat ze de tweede luitenant aankeken.

'Wat een belachelijke lomperik!' dacht Lucien. 'Dat is kennelijk de militaire toon waarover luitenant-kolonel Filloteau me zoveel verteld heeft! Ik zal beslist niet om de heren een plezier te doen, die ruwe en grove manieren overnemen. Ik blijf een vreemdeling in hun gezelschap. Het zal me misschien op een flinke degenstoot komen te staan, maar ik ga beslist niet in op een mededeling die op die toon wordt gedaan.' De ritmeester verwachtte klaarblijkelijk enkele bewonderende woorden van Lucien, zoals: 'Is dat de beroemde graaf N\*\*\*, de generaal die in de communiqués van het grote leger met zoveel respect wordt genoemd?'

Maar onze held was op zijn hoede. Hij bleef kijken als iemand die een vies luchtje ruikt. Na een minuut van pijnlijke stilte moest de ritmeester met steeds heviger gefronste wenkbrauwen aan zijn woorden toevoegen: 'Het is graaf N\*\*\* van die fraaie charge bij Austerlitz. Zijn rijtuig staat op het punt ons te passeren. Kolonel Malher de Saint-Mégrin, die overal aan denkt, heeft de postiljons van de laatste pleisterplaats een vijf frankstuk gegeven. Een van hen is hierheen gegaloppeerd. De lansiers moeten niet in het gelid gaan rijden. Dan zou het erop lijken dat we op de hoogte waren. Maar bedenk eens wat een goede indruk het regiment op de inspecteur zal maken. Het is van

belang veel zorg aan de eerste indruk te besteden. Kijk, het lijkt wel of de mannen op het paard geboren zijn.'

Lucien knikte alleen maar. Hij schaamde zich over de manier van lopen van de knol die hij had gekregen. Hij liet hem de sporen voelen, het beest maakte een sprong en viel bijna. 'Ik lijk wel een waardeloze infanterist,' zei hij bij zichzelf.

Tien minuten later klonk het geluid van een zwaarbeladen rijtuig. Het was graaf N\*\*\*, die midden over de weg tussen de twee rijen lansiers door reed. Het rijtuig was weldra ter hoogte van Lucien en de ritmeester. De heren konden de beroemde generaal niet zien, zo volgeladen was zijn enorme reiskoets met pakketten van allerlei formaat.

'De ene kist op de andere, je reinste proviandwagen,' zei de ritmeester hu-meurig, 'ze kunnen nooit zonder een lading hammen, gebraden kalkoenen en ganzenleverpastei! En een flinke hoeveelheid flessen champagne.'

Onze held moest wel reageren. Terwijl hij met het troosteloze karwei bezig is om de minachting van ritmeester Henriët met beleefde minachting te beantwoorden, vragen wij toestemming een ogenblik luitenant-generaal graaf N\*\*\*, pair de France, te volgen, die dit jaar met de inspectie van de 26ste militaire divisie is belast.

Op het moment dat zijn rijtuig de ophaalbrug passeerde van Nancy, het hoofdkwartier van de divisie, kondigden zeven kanonschoten de bevolking deze grote gebeurtenis aan.

De kanonschoten voerden het hart van Lucien weer ten hemel.

Twee schildwachten werden voor de deur van de inspecteur geplaatst en luitenant-generaal baron Thérance, de divisiecommandant, liet hem vragen of hij hem direct wilde ontvangen of de volgende dag.

'Meteen, drommels,' zei de oude generaal. 'Denkt hij soms dat ik me wil drukken?' In kleine dingen had graaf N\*\*\* nog de gewoontes van het leger van Sambre-et-Meuse, waar hij lang geleden begonnen was zijn naam te vestigen. Die gewoontes herinnerde hij zich op dat moment des te levendiger omdat hij bij de laatste vijf of zes pleisterplaatsen meer dan eens de posities had herkend die dat zo roemruchte leger lang geleden had ingenomen.

Hoewel hij allesbehalve een man van droombeelden en hersenschimmen was, verbaasde hij zichzelf met zijn levendige herinneringen uit 1794. 'Wat een verschil tussen '94 en 183\*! Lieve hemel! Wat een haat zwoeren we toen aan de monarchie! En met hoeveel overtuiging! Die jonge onderofficieren, die ik in het bijzonder in de gaten moet houden, zoals N\*\*\* me nog zo heeft aangeraden, dat waren we toen zelf! We vochten toen iedere dag. Het beroep was plezierig, we hielden ervan te vechten. Tegenwoordig moet je de gunsten van deze of gene maarschalk proberen te winnen!'

Generaal graaf N\*\*\* was een tamelijk mooie man van een jaar of vijfen-

zestig, zesenzestig, rijzig, mager, kaarsrecht en gedistingeerd van houding. Hij had nog een heel goed figuur, en een paar welverzorgde grijsblonde lokken gaven zijn bijna kale hoofd een zekere charme. Zijn gezicht drukte vastberadenheid uit en een grote bereidheid tot gehoorzamen, maar voor het overige deed zijn uiterlijk niet vermoeden dat er ooit een gedachte in hem omging.

Zijn hoofd was een stuk minder aangenaam als je er een tweede keer naar keek en leek bijna ordinair bij een derde beschouwing. Je zag er een glimp van onwaarachtigheid in. Je zag dat het Keizerrijk en de bijbehorende knechtengeest erdoorheen waren gegaan.

Gelukkig de helden die vóór 1804 gevallen zijn!

Die oude figuren van het leger van Sambre-et-Meuse waren in de antichambres van de Tuilerieën en tijdens de plechtigheden in de Notre-Dame handelbaarder geworden. Graaf N\*\*\* had meegemaakt dat generaal Delmas na het volgende beroemde gesprek was verbannen:

‘Een mooie plechtigheid, Delmas! Werkelijk prachtig,’ zei de keizer toen hij uit de Notre-Dame terugkwam.

‘Jawel, generaal, alleen ontbreken de twee miljoen mensen die zijn omgekomen bij het omverwerpen van wat u nu weer opricht.’

De volgende dag werd Delmas verbannen met het bevel buiten een straal van veertig mijl van Parijs te blijven.

Toen de bediende baron Thérance aankondigde liep generaal N\*\*\*, die zijn ceremonieel tenue had aangetrokken, in zijn ontvangkamer op en neer. Hij hoorde in gedachten nog het kanon van het ontzet van Valenciennes. Al die herinneringen, die tot onvoorzichtigheden kunnen leiden, verjoeg hij snel; en ter wille van de lezer – zoals de krantenventers zeggen die bij de opening van de parlementaire zittingsperiode de troonrede van de koning rondschreeuwen – zullen we enkele passages weergeven uit het gesprek tussen de twee oude generaals. Ze kenden elkaar nauwelijks.

Baron Thérance trad binnen met een onhandige groet. Hij was bijna zes voet lang en had het uiterlijk van een boer uit Franche-Comté. Bij de slag van Hanau, waar Napoleon door de gelederen van zijn trouwe bondgenoten, de Beieren, heen moest breken om naar Frankrijk terug te keren, had kolonel Thérance, die met zijn bataljon dekking bood aan de beroemde batterij van generaal Drouot, een sabelhouw opgelopen die zijn beide wangen in tweeën had gekliefd en een stukje van zijn neus had afgeslagen. Het was allemaal opgelapt zo goed en zo kwaad als het ging, maar het bleef heel goed te zien, en dat enorme litteken op een gezicht dat doortrokken was van een ingewortelde ontevredenheid, gaf de generaal een bijzonder krijgshaftig voorkomen. In de oorlog had hij buitengewone moed getoond, maar met de heerschappij van Napoleon was er aan zijn zelfverzekerdheid een einde gekomen. In



de straten van Nancy was hij voor alles bang, en voor de kranten nog meer dan voor al het andere. Hij zei dan ook vaak dat hij een paar advocaten wilde laten fusilleren. Zijn voortdurende schrikbeeld was dat hij het voorwerp van *publieke spot* zou worden. Een flauwe grap in een onbekend krantje met honderd lezers bracht deze zo dappere militair werkelijk buiten zichzelf. Hij werd nog door een ander verdriet geplaagd: in Nancy keek niemand naar zijn epauletten. Vroeger, tijdens de opstand van mei 183\*, had hij de jeugd van de stad stevig afgerost en nu dacht hij dat hij werd gehaat.

Deze eens zo gelukkige man stelde zijn adjudant voor, die zich meteen weer terugtrok. Op een tafel spreidde hij overzichtsstaten uit van de troepen en hospitalen van de divisie. Er ging ruim een uur voorbij met militaire specificaties. De generaal stelde de baron vragen over het gevoelen van de troepen; vandaar was het maar een stap naar de publieke opinie. Maar, moeten we toegeven, de antwoorden van de eerbiedwaardige commandant van de 24ste divisie zouden wijdlopig lijken als wij ze in de volle sierlijkheid van hun militaire stijl zouden weergeven. We volstaan ermee hier de conclusies te geven die de graaf en pair de France trok uit de humeurige woorden van de generaal uit de provincie.

‘Het is in alle opzichten een man van eer,’ zei de graaf bij zichzelf. ‘Hij is niet bang voor de dood. Hij beklagt zich zelfs, en uit het diepst van zijn hart, over de afwezigheid van gevaar. Maar afgezien daarvan is hij gedemoraliseerd en als hij een oproer zou moeten bestrijden, zou de angst voor de kranten van de volgende dag hem gek maken.’

‘Ze laten me de hele dag beledigingen slikken,’ herhaalde de baron.

‘Zeg dat niet te hard, mijn beste generaal, twintig stafofficieren, die ouder in rang zijn dan u, hebben belangstelling voor uw plaats en de maarschalk wil dat iedereen tevreden is. Ik zal u openhartig als een goede vriend een mischien wat al te krasse uitspraak doorgeven. Een week geleden, toen ik afscheid van de minister nam, zei hij tegen me: *alleen een stommeling lukt het niet om in een streek te aarden.*’

‘Ik zou de maarschalk er wel eens willen zien,’ hernam de baron ongeduldig, ‘tussen een rijke en eensgezinde adel die ons openlijk minacht en de hele dag de spot met ons drijft, en burgers die worden geleid door slimme vossen van priesters, die iedere ook maar enigszins gefortuneerde vrouw naar hun hand zetten. Anderzijds zijn alle jongeren van de stad die niet adellijk of niet vroom zijn, fanatieke republikeinen. Als mijn oog toevallig op een van hen valt, houdt hij een peer omhoog of een ander opruiend attriboot. Zelfs de kwajongens van het gymnasium houden me peren voor. Als de jongelui me op tweehonderd stappen van mijn schildwachten zien, fluiten ze me uit zo hard ze kunnen. En vervolgens bieden ze me in een anonieme brief voldoening aan, met duivelse beledigingen als ik weiger. En de anonieme brief bevat

een vodje papier met de naam en het adres van degene die hem geschreven heeft. Komen dat soort dingen ook in Parijs voor? En als ik een belediging te incasseren krijg, spreekt de volgende dag iedereen erover of maakt er toespelingen op. Eergisteren nog heeft de heer Ludwig Roller, een bijzonder dappere ex-officier wiens knecht tijdens de gebeurtenissen van 3 april bij toeval is gedood, mij aangeboden buiten het gebied van de divisie de pistolen te trekken. Wel, gisteren was die onbeschaamdheid in heel de stad onderwerp van gesprek.’

‘We moeten die brief aan de officier van justitie doorgeven. Is de officier van justitie hier iemand die van aanpakken weet?’

‘Hij weert zich als een bezetene. Hij is familie van de minister en wordt na het eerstvolgende politieke proces zeker bevorderd. Ik was zo onhandig hem een paar dagen na de opstand een weerzinwekkende anonieme brief te laten zien die ik kort daarvoor had ontvangen. Het was verduiveld de eerste van mijn leven. “Wat moet ik met dat vod?” zei hij zorgeloos. “Ik zou uw hulp inroepen, generaal, als ik zo beledigd was of ik zou mezelf recht verschaffen.” Soms heb ik zin om een sabel over die onbeschaamde burgers te halen!’

‘En dat zou dan het einde van uw loopbaan betekenen!’

‘Ach, kon ik er maar een lading schroot op afschieten!’ zei de oude, dappere generaal met een diepe zucht, terwijl hij zijn ogen ten hemel sloeg.

‘Wat dat aangaat, alles op zijn tijd,’ antwoordde de pair de France. ‘Dat is altijd mijn overtuiging geweest. Bonaparte dankte de rust tijdens zijn bewind aan het kanon van Saint-Roch. En mijnheer Fléron, uw prefect, meldt hij de geest die hier heerst niet aan de minister van Binnenlandse Zaken?’

‘Dat is het probleem niet; hij zit de hele dag papier vol te kladden, maar het is een kind, een verwaand ventje van achtentwintig dat tegenover mij de politicus uithangt. Hij barst van de ijdelheid en is zo bang als een vrouw. Al zeg ik nog zo vaak tegen hem: “Laten we de rivaliteit tussen prefect en generaal opschorten tot gelukkiger tijden. U en ik worden de hele dag door iedereen door het slijk gehaald. Heeft de bisschop ons bijvoorbeeld een tegenbezoek gebracht? De adel komt nooit naar uw bals en nodigt u niet uit voor die van hen. Als we volgens de instructies in de provinciale raad een zakelijke verhouding gebruiken om een lid van de adel te groeten, beantwoordt hij onze groet alleen de eerste keer en de tweede keer wendt hij zijn hoofd af. De republikeinse jeugd kijkt ons brutaal aan en fluit ons uit. Daar is allemaal geen twijfel over mogelijk.” Maar goed, de prefect ontkent het. Hij antwoordt me, rood van drift: “Spreek voor uzelf, ik ben nog nooit uitgefloten.” En er gaat geen week voorbij of hij wordt, als hij zich bij het vallen van de nacht op straat durft te vertonen, bijna in zijn gezicht uitgefloten.’

‘Maar bent u daar wel zo zeker van, mijn waarde generaal? De minister van

Binnenlandse Zaken heeft me tien brieven van mijnheer Fléron laten zien waarin deze het voorstelt alsof hij op het punt staat zich geheel met de *legitimistische* partij te verzoenen. Mijnheer G\*\*\*, de prefect van N\*\*\*, bij wie ik eergisteren heb gegeten, verkeert op heel goede voet met de mensen van die richting, dat heb ik zelf gezien.'

'Dat geloof ik werkelijk graag. Het is een sluwe kerel, een uitstekende prefect, vriend van alle sluwe dieven, die zonder dat men hem kan pakken, zelf twintig- of dertigduizend francs per jaar steelt, en dat levert hem in zijn departement respect op. Maar ik ben misschien niet onverdacht in wat ik u over mijn prefect rapporteer. Staat u mij toe dat ik ritmeester B\*\*\* laat roepen? U kent hem? Hij moet in de antichambre zijn.'

'Hij is, als ik me niet vergis, de waarnemer die naar het 107de regiment is gestuurd om te berichten over de stemming in het garnizoen?'

'Zeker, hij is hier pas drie maanden. Om hem in zijn regiment niet *onmogelijk te maken* ontvang ik hem nooit overdag.'

Ritmeester B\*\*\* verscheen. Toen baron Thérance hem zag binnenkomen, stond hij erop naar een andere kamer te gaan. De ritmeester bevestigde op wel honderd manieren de bezwaren van de arme generaal.

'In deze vervloekte stad is de jeugd republikeins en de adel heel eensgezind en bigot. Gauthier, redacteur van de liberale krant en leider van de republikeinen, is handig en doortastend. Du Poirier, die de adel aanvoert, is een sluwe vos, een knappe kop en verbijsterend actief. Kortom, niemand trekt zich iets aan van de prefect en de generaal. Zij staan overal buiten. Ze doen totaal niet ter zake. De bisschop verkondigt zijn gelovigen regelmatig dat wij over drie maanden ten val komen. Ik ben heel blij, mijnheer de graaf, dat ik mij er niet verantwoordelijk voor hoeft te voelen. Het ergste van alles is dat als je over deze zaken in enigszins duidelijke bewoordingen aan de maarschalk schrijft, hij je laat antwoorden dat je in ijver tekortschiet. Dat is handig als er een ander koningshuis mocht komen...'

'Rustig aan, mijnheer.'

'Neemt u me niet kwalijk, generaal, ik dwaal af. Hier lopen zowel de adel als de dienstboden, kortom alles wat niet republikeins is, aan de leiband van de jezuïeten.'

'Hoe groot is de bevolking van Nancy?' vroeg de generaal, die de opmerking te openhartig vond.

'Achttienduizend inwoners, het garnizoen niet meegerekend.'

'Hoeveel republikeinen hebt u?'

'Echte, erkende republikeinen, zesendertig.'

'Dus twee promille. En hoeveel intelligente lieden zijn daarbij?'

'Eén maar, de landmeter Gauthier, redacteur van de krant *L'Aurore*. Het is een arme man, die trots is op zijn armoede.'

‘En u kunt geen vijfendertig melkmuilen in de hand houden en de knappe kop laten opsluiten?’

‘In de eerste plaats, generaal, vinden alle leden van de adel dat ze vroom moeten zijn, maar onder alles wat niet vroom is, is het mode om de republikeinen in al hun gekkigheden na te doen. In café Montor komen de jongelui van de oppositie bij elkaar. Het is echt een club uit ’93. Als er vier of vijf soldaten langs de heren lopen wordt er zachtjes “Leve de infanterie!” geroepen. Als er zich een onderofficier vertoont, wordt hij gegroet, wordt er met hem gepraat, wil men hem trakteren. Als het daarentegen een regeringsgetrouwe officier is, ikzelf bijvoorbeeld, krijgt hij alle mogelijke indirecte beledigingen te verduren. Afgelopen zondag nog liep ik langs café Montor. Ze draaiden allemaal tegelijk hun rug naar me toe, als soldaten bij een parade. Ik kwam sterk in de verleiding ze een schop toe te dienen, u begrijpt wel waar.’

‘Dat was een feilloos middel geweest om per omgaande op non-actief te worden gesteld. Hebt u niet een hoog traktement?’

‘Ik krijg ieder halfjaar een biljet van duizend francs. Ik liep uit onoplettendheid langs café Montor. Gewoonlijk maak ik een omweg van vijfhonderd stappen om dat vervloekte café te vermijden. Een officier die gewond is bij Dresden en Waterloo is dus verplicht burgervolk uit de weg te gaan!’

‘Sinds de drie dagen van de Julirevolutie is er geen burgervolk meer,’ zei de graaf verbitterd; ‘maar we moeten al dat persoonlijke maar laten rusten,’ voegde hij eraan toe, terwijl hij baron Thérance weer binnenriep en de ritmeester bevel gaf te blijven. ‘Wie zijn de partijleiders in Nancy?’

De generaal antwoordde: ‘De heren de Pontlevé en de Vassigny zijn de kenmerkende leiders van het *carlisme*, aangesteld door Karel x, maar een vermaleddigde intrigant die men dokter Du Poirier noemt (hij wordt dokter genoemd omdat hij arts is) is in feite de echte baas. Officieel is hij alleen maar de secretaris van het carlistische comité. De jezûiet Rey, de vicaris-generaal, heeft alle vrouwen van de stad aan de leiband, van de voornaamste dame tot het onbelangrijkste verkoopstertje, dat is tot in de puntjes geregeld. U moet eens kijken of er bij het diner dat de prefect u aanbiedt, behalve de bezoldigde administrateurs één enkele genodigde aanwezig is. Vraagt u eens of een van de regeringsgetrouwe personen die bij de prefect komen, ontvangen wordt bij de dames de Chasteller, d’Hocquincourt of de Commercy!’

‘Wat zijn dat voor dames?’

‘Dat is heel rijke en trotse adel. Mevrouw d’Hocquincourt is de mooiste vrouw van de stad en voert een grote staat. Mevrouw de Chasteller is misschien nog mooier dan mevrouw d’Hocquincourt, maar het is een aanstelster, een soort mevrouw de Staël, die altijd het hoogste woord voor Karel x voert, zoals dat mens uit Genève tegen Napoleon. Ik was bevelhebber in Genève en die aanstelster hinderde ons enorm.’

‘En mevrouw de Chasteller?’ vroeg graaf N\*\*\* met belangstelling.

‘Het is nog een heel jong iemand, en toch is ze al weduwe van een generaal-majoor die aan het hof van Karel x was verbonden. Mevrouw de Chasteller verkondigt in haar salon de blijde boodschap. Heel de jeugd van de stad is gek op haar. Onlangs heeft een *weldenkende* jongeman enorm verloren bij het gokken. Mevrouw de Chasteller heeft niet gearzeld en is bij hem op bezoek gegaan. Nietwaar, ritmeester?’

‘Jawel, generaal. Ik bevond me toevallig in de toegangspoort van het huis van de jongeman. Mevrouw de Chasteller heeft hem drieduizend francs in goud gegeven en een met diamanten bezet souvenir dat haar door de hertogin d’Angoulême was geschonken en dat de jongeman is gaan belenen in Straatsburg.’

‘Genoeg hierover,’ zei de graaf tegen de ritmeester, die al een dikke map openmaakte.

‘En dan zijn er nog,’ hernam generaal Thérance, ‘de huizen de Puylaurens, de Serpierre en de Marcilly, waar de bisschop als een opperbevelhebber is ontvangen en de duivel mag me halen als er ooit iemand van ons zijn gezicht kan laten zien. Weet u waar mijnheer de prefect zijn avonden doorbrengt? Bij een kruideniersvrouw, mevrouw Berchu, en de ontvangkamer bevindt zich achter de winkel. Dát schrijft hij niet aan de minister. Ik voor mij beschik over meer waardigheid, ik vertoon me nergens en ga om acht uur naar bed.’

‘Wat doen uw officieren ’s avonds?’

‘Het café en de meisjes, geen enkele burgerdame. We leven hier als paria’s. Die vervloekte burgermannen spioneren voor elkaar, en dat onder het voorwendsel van *liberalisme*. Alleen artilleristen en officieren van de genie vallen in de prijzen.’

‘Tussen haakjes, welke overtuiging zijn die hier trouwens toegedaan?’

‘Misselijke republikeinen, *ideologen* hè! De ritmeester zal u kunnen vertellen dat ze geabonneerd zijn op *Le National*, op *Le Charivari*, op alle verkeerde kranten, en dat ze openlijk de draak steken met mijn *dagorders* over de kranten. Ze laten ze komen op naam van een burger uit Darney, een dorp zes mijl hiervandaan. Ik zou niet durven zweren dat ze tijdens hun jachtpartijen geen ontmoetingen met Gauthier organiseren.’

‘Wat is dat voor man?’

‘De leider van de republikeinen, over wie ik u al heb gesproken; de hoofdredacteur van hun opruiende krant, die *L’Aurore* heet en wiens voornaamste bezigheid is mij belachelijk te maken. Vorig jaar heeft hij me een duel op de degen voorgesteld, en het afschuwelijke is dat hij in dienst is van de regering. Hij is landmeter bij het kadaster en ik kan hem niet laten ontslaan. Tevergeefs heb ik gemeld dat hij honderdnegenenzeventig francs naar *Le National* heeft gestuurd voor hun laatste boete met betrekking tot maarschalk Ney.’

‘Laten we het daar niet over hebben,’ zei graaf N\*\*\*, die rood werd en grote moeite had om zich te ontdoen van baron Thérance, die zich getroost voelde omdat hij zijn hart kon luchten.